

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

DEBRECEN VÁROS KÖNYV-
NYOMDA-VÁLLALATA,

ahova a lap szétküldésére vonat-
: kozó felszólamlások küldendők. ::

Megjelen hetenként egyszer, szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egész évre 12 kor., félévre 6 kor.

Egyes szám ára 30 fillér.

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVA-
TAL DEBRECEN, NYOMTATÓ-
UTCA 9. SZÁM,

ahova a lap szellemi és anyagi ügyeire vonat-
kozó összes közlemények, kéziratok, előfize-
: tések és hirdetési díjak küldendők. ::

A vallás igazi vallása.

(Böjti úrvacsorakor. Ézs. 58., 307.)

K. Gy.! Gyönyörűen mondja egy nagy német költő a művészetéről írott hatalmas költeményében, hogy a félelmesen dicső Uránia (a csillagászat műzsája; itt, az égi rend megszemélyesítője) letévén a maga tűzkoronáját, mint szépség áll előttünk és a kellem övével derekán gyermekké lesz, hogy megértsék a gyermekek. (Schiller: Die Künstler.) A mindenségben csodás egység uralkodik és az emberi szellem, ez a kis világ (mikrokosmos), amelyben a nagy világ (makrokosmos) tükröződik, természetesen keresi és igyekszik a maga világnézetében felmutatni ezt az egységet.

Igen, Uránia, ki nem más, mint az ég csodás harmóniája, leszáll az égből és előttünk áll, nemcsak a művészetben, hanem a tudományban, a vallásban és az erkölcsben is. A tudomány és a művészet, a vallás és az erkölcs nem egyéb, mint összhang, nem egyéb, mint egység, vagy legalább összhangra és egységre való törekvés.

De nem szabad feledni, hogy az egység a mindenségben van és a világ természetes változatosságát, sokféleségét az egyoldalú gondolkodás merev egységének kényszerzubonyába szorítani nem szabad. Az egységes világrendnek két összefüggő és mégis különálló, egymást átható és egymástól mégis megkülönböztetendő eleme van, az egyiket szellemerkölcsi világrendnek, a másikat természeti világrendnek nevezzük. Az egy világrend kettő és a két világrend egy. Felette nagy titok ez, hasonló a Szentháromság titkához. Ezt a két-egy világrendet állítja egymással szembe Pál apostol 2. Kor. 4, 18-ban: „Amik láttatnak, időszertint valók, de amik nem láttatnak örökké valók”. A természeti világrend látható és múlandó, a

szellemerkölcsi világrend láthatatlan és örökkévaló.

És amit János ev. 1, 14. mond amaz Igéről és annak látható megjelenéséről, az az egész szellemerkölcsi világrend és az egész természeti világrend egymáshoz való viszonyának alaptörvénye: „Az Ige testté lett”. A természeti világrend nem egyéb, mint a szellemerkölcsi világrend teste, látható megjelenése. A látható és múlandó a láthatatlannak és örökkévalónak önkinyilatkoztatása.

A csodálatos, titokzatos két-egy világrend ez alaptörvényből folyik, hogy az emberi szellemerkölcsi élet magának látható, érzékelhető kifejezést keres. Így származnak a hitből a cselekedetek: az imádságok, a szertartások és az erkölcsi tettek.

De a belső vallásosságnak e külső megnyilatkozásai különböző érdekűek, még abban az esetben is, ha tele vannak szívvel-lélekkel, belső vallásos tartalommal. Mint a folyóvízen által a nap képe: arany híd gyanánt (Petőfi) vonul át az egész biblián az a felfogás, hogy a belső vallásosságnak minden imádságnál (Máté 7, 21.) és szertartásnál (Hos. 6, 6. stb.) értékesebb kifejezése az erkölcsi élet. (Luk. 6, 46. — Jak. 1, 27.) És ha még a lélekben és igazságban (Ján. 4, 24.) végzett imádságoknál és szertartásoknál is becsesebb a lélekben és igazságban folytatott erkölcsi élet: mennyivel inkább a lélektelen és hazug imádságoknál és szertartásoknál. Az előbbi esetre is ugyan, de főként az utóbbi esetre áll az Úrnak Hoseásnál (6, 6.) olvasható felséges mondása: „*irgalmaságot akarok és nem áldozatot*”. A lélektelen és hazug áldozatnál hogyan érne százszor-ezerszer többet a lélekben és igazságban való irgalmasság!?

Mai alapigénk a lélektelen és hazug böjtléssel szemben foglal határozottan állást, hír-

detvén, hogy az igazi böjt az elnyomottakkal és a nyomorgókkal szemben gyakorolt irgalmasság.

K. T. ! Tudjuk, hogy némely ker. felekezettek az Úr halálának és feltámadásának ünnepéhez készülvén, hamvazó szerdától húsvét első napjáig, negyven napi böjtöt (quadregesima) tartanak. A szombatnapon elvből nem böjtölő zsidók szokását követvén ugyanis, a közbeeső hat vasárnapon, amelyek a feltámadás örömeinek napjai, nem tartanak böjtöt, lévén a böjt a bűnbánatnak, a lelki gyásznak a jele. Így lesz a böjt idő kerék negyven nap. A magyar kálvinista egyház, amely az igazi böjt jelentőségét nem kicsinyeli, de a mindenkire nézve kötelezőleg előírt heti, vagy évi rendes böjtöt a képmutatás kapujának tekinti: nem böjtöl e napokban sem, hanem az úri szent vacsora kiosztásával és élvezetével készül a Megváltó halál és feltámadás ünnepéhez.

De fájdalom, nem ritka esetben e szer-tartás gyakorlatával szemben is hangzania kell a prófétai, az isteni szózatnak, mely alapigénkből zendül felénk.

K. T. ! a magyar nyelv, amelynek oly hatalmas a kifejező ereje, az emberi léleknek és az Istennek azt a viszonyát, amelyet Zwingli merész, de szép hasonlattal „*a lélek és Isten házasságának*“ mond (Zwingli opera vol. IV. Schuler és Schulthess kiadása. Zürich 1832., 1841., III. vol. 180. pag.) vallásnak nevezi. Ez a szó pedig egyfelől azt jelenti, amit vallunk; vagyis: lelkünknek azt az állapotát, amelybe őt az Istenhez való viszony helyezi. Másfelől a vallás szó ez állapot kifejezésének a cselekvését is jelenti. Ennélfogva elmondhatjuk, hogy nincs a világon olyan nyelv, amely a vallásnak bibliai fogalmát olyan találóan fejezné ki, mint a magyar nyelv. Az Úr maga mondja Mt. 12, 33-ban: Legyetek jó fák és teremjétek jó gyümölcsöt. A magyar „vallás“ szóban a jó fa is benne van, a jó gyümölcs is.

Mai alapigénk arra tanít meg, hogy a valást miképen kell vallani. Arra tanít meg, hogy mi a *vallás igazi vallása*.

A *böjtölés*, tudjuk, a meleg égöv alatt lakó afrikai és ázsiai népeknél lett szokássá és vallásos gyakorlattá. A rómaiak és görögök vallásában, isteni tiszteletében a böjtölés távolról sem játszik olyan szerepet, mint pl. az egyiptomiak és a hinduk vallásában, istenitiszteletében. Az afrikai és ázsiai hőségben, úgy minőségére, mint mennyiségére nézve, csekélyebb táplálékra van szüksége a testnek. És igen bölcsen

tudjuk, hogy az erősebb táplálkozás fokozza, sőt betegesen túl is feszíti a vérkeringést és ezzel együtt a testi ösztönök működését. Másfelől azt is jól tudjuk, hogy a szomorúság csökkenteni bennünk a táplálkozás szükségének érzetét. Az emberi szervezet élettani működésének nagyon egyszerű és közönséges igazságai ezek. És természetesen a forró égöv alatt fokozottabb mértékben érvényesülnek, mint egyébutt. Ilyenformán könnyen megérthető, hogy az ételektől való tartózkodás, a böjtölés, mint a testi ösztönök megfékezésének és így a lelki gyakorlatokra való előkészülésnek eszköze, továbbá, mint a szomorúságnak kifejezése, az említett népek istenitiszteletében a maga helyét korán elfoglalta.

Herodotosz, a történetírás atyja említi az egyiptomiakról, hogy böjtölés után áldoznak (2, 40.) és a tőlük nyugotra, szintén Észak-afrikában lakó cyrenaebeliokről, hogy az egyiptomi Isis istennő tiszteletére böjtöléseket is végeznek. (4, 186.)

A zsidók, minden valószínűség szerint, az egyiptomiaktól vették át a böjtölés szokását. A babyloni fogság előtt csak egy, évi rendes böjtjük volt: az engesztelés napján. És ebben a böjtben a bűnbánati gyász nyert kifejezést. Emellett, országos csapások alkalmával, rendkívüli böjtöket is tartottak. A fogság után pedig az évi rendes böjtök nagyon megszapordtak és gyakorlatba jöttek a heti rendes böjtök is. Az Úr Jézus Krisztus korában a farizeusok felekezete minden héten két napon böjtölt: hétfőn és csütörtökön; mert állítólag Mózes a sinai hegyre, amelyen negyven napig böjtölt (II. Móz. 34, 28.), csütörtökön ment fel és hétfőn jött le arról. Lukács evangéliomában a dicsekedve imádkozó farizeus ezt is mondja: „böjtölök kétszer egy héten“. (Luk. 18, 12.) *És egészen természetes, hogy a heti, vagy évi rendes böjtölés hova-tovább lélektelen, hazug gyakorlattá fajult.* Az Úr Jézus Krisztus szerint a böjtölés a lélek állapotának természetes megnyilatkozása tartozik lenni. (Mt. 9, 15.)

És ezen az alapon a Helv. Conf. II. (art. 24.) is azt mondja, hogy „minden böjtölésnek szabad és önként elhatározott és igazán megalázkodott lélekből kell származnia“. De a mindenkire nézve kötelezőleg előírt rendes böjtölés a lelki állapotnak és az ételektől való tartózkodásnak ezt a természetes összefüggését megzavarja, lehetetlenné teszi. Hiszen így az is böjtöl, akinek eszeágában sincsen a testi ösztönök megfékezése és a bűn bánata. És aki

bőjtől, nem akkor bőjtől, amikor őt erre a lelke indítja, hanem akkor, amikor ezt a szertartási törvény parancsolja. Bizony nem csoda, hogy már Ésaiásnál zendülnie kell az isteni szózatnak a lélektelen és hazug bőjtölés ellen. Egy írásmagyarázó (Stier) szerint az engesztelés napján (erre vonatkozik a כִּי־יָמֵינוּ) való bőjtölésről van szó mai alapigénkben. De micsoda bőjtölés ez!? Az ételtől tartózkodnak. Fejüket nagy bánattal lecsüggesztik. Zsákban és hamuban ülnek. Hanem azért a kedves, hasznos üzletekről meg nem feledkeznek. A robotot kegyetlenül hajszolják. Ők maguk pihennek ugyan, de a szegény szolgálkat szakadásig dolgoztatják. A szűkölködőt elkergetik maguk elől. És egymással, avagy szolgálkával ingerültségükben, amelyet az éhség okoz és fokoz, versengenek, pörölnek, sőt az Isten nagyobb dicsőségére még ökölcsepásokkal is gyakorolják a felebaráti szeretet királyi parancsát. Ez aztán engesztelési nap! Ez aztán bőjt! És ők még azt gondolják, hogy ezzel a bőjttel érdemeket szereznek maguknak Jehovával szemben! És perbe szállanak az Istennel, hogy ezek előtt a ragyogó érdemek előtt mért hunyja be a szemét!? *Mi az oka, hogy mikor bőjtölünk, nem tekintesz reánk!? Ami lelkünket gyötörtük és nem vetted eszedbe!* Óh, beh jól felel nekik az Isten! Óh, beh jól mondja, hogy nem ez az igazi bőjt, hanem az, hogy a szolgálkával és szegényekkel irgalmasságot cselekedjenek: törjék össze a szolgaság istentelen igáját és a szűkölködő testvéreket segítségük!

K. T. ! tudjuk, hogy a zsidó vallásból a keresztény vallásba szépségesen átcsúszott a rendes előírt bőjtölés veszedelmes szokása is. Ma is vannak olyan felekezetek, amelyek ezt a szokást gyakorolják. A római katolikusok, a görögkeletiek még inkább nagy súlyt fektetnek a bőjtre. Nagy jócselekedetnek hirdetik ezt; nagy jócselekedetnek, amely a bűnökért az Isten igazságának eleget tesz és a haragvó Istent kiengeszteli. A róm. kath. egyház a tridenti zsinat végzéseiben a gyónás alkalmával állítólag elengedett örök büntetéseken kívül még állítólag fennmaradt időszakos büntetések eltörlését állítólag eszközlő emberi elégtételek között — az imádság és alamizsnázkodás mellett — igen dicséri a bőjtöt is, amely szintén „a lélek igaz fájdalommal gyakorolandó”. (Conc. Trid. sess. XIV. Cap. 8.) És azokat, akik tagadják, hogy a bőjtölés, imádság, alamizsna és a kegyességnek egyéb műve Istennek, a Krisztus

érdeméért, eleget tesz, mennydörgő anathémával sújtja. (Sess. XIV. Can. 13.) Ime: az a szellem, amely ellen Ésaiásnak szózata zendül!

Mondják, hogy igaz fájdalommal kell bőjtölni. Mondják, hogy a bőjtöléssel csupán a Krisztus érdeme alapján tehet az ember az Istennek eleget. De az igaz fájdalom vajmi ritka, mint a kényszerített bőjtnél másképpen nem is lehet. Kálvin János írja, hogy: „nem másért bőjtölnek, hanem csak azért, hogy gazdagabban és fényesebben lakomázzanak”. (Instit. IV. 12, 21.) És a por-ember a Krisztus érdemeinek sziklájára kapaszkodván, büszkén üt a mellére az Ég ellenében: a maga bőjtölésének, maga-magának tulajdonít érdemet a felséges Istennel szemben!

Ime: az Ésaiás bőjtölő kortársainak ivadékaik, akik az Istennel követelőzve pörölnek: *„Mi az oka, hogy mikor bőjtölünk, nem tekintesz reánk!? A mi lelkünket gyötörtük és nem vetted eszedbe!”*

Mi lesz így a Krisztus egyszeri, tökéletes áldozatából, egyszeri tökéletes elégtételéből!? Ha emberi cselekedetnek, mint az Ésaiás jeles bőjtölői, az Istennel szemben érdemet tulajdonítanak, hiába mondják akkor, ezerszer is hiába mondják, hogy „átkozott, aki azt mondja, hogy az e fajta elégtételek a Krisztus halálának jótéteményét elhomályosítják”. (Sess. XIV. van. 14.) Az ilyen átok mennyköve az igazság sziklájáról visszapatann. Az igazságot minél jobban átkozzák az emberek, az Isten annál jobban megáldja.

Bölcsen kérdezé egy régi egyházi atya (talán Hieronymus): „Mire való az ételtől s italtól való megtartózkodás, ha csak a testet erőtlenné teszi, a lelket pedig kevélységgel tölti be?”

Bizony, erre a bőjtre is azt mondja az Isten igéje: *„Avagy ilyen bőjt-e az, amit én választottam?”*

Egy róm. kath. hittudós (Bellarmín) a bűnbánatról írván, azt mondja, hogy a „bőjtölés által a test javait adjuk Istennek”. A lélekben és igazságban végzett bőjtölés az önmegtagadásnak és az áldozatnak egy neme. De még a lélekben és igazságban végzett bőjtölésnél is ezerszer fontosabb és értékesebb önmegtagadás és áldozat az irgalmasság, t. i. az önzetlen szeretetből gyakorolt irgalmasság; mert a haszonleső (Mt. 6, 1. kk.), szeretetlen (1. Kor. 14, 3.) irgalmasságot irgalmatlanul gyűlöli az Isten. Mivel mind az akaratot, mind a véghezvitelt Isten cselekszi bennünk, az ő ingyen való jókedvéből

(Phil. 2, 13.), természetesen a mi érdemeinkről egyáltalán nem lehet semmi szó az irgalmasság terén sem. De az irgalmasság az, amiben az irgalmasságok Atyja gyönyörködik. És az ő igéje így szól minden bűjtőlőhöz, még ahhoz is, aki lélekben és igazságban bűjtől: „Avagy nem az-e a bűjt, amelyet én választottam, hogy az éhezőnek megszéd a kenyeredet; a szegény bűjdosókat bevigyd a házádba; mikor mezítelent látsz, megruházzad és a te testvéred előtt el ne rejtse magadat?!“

K. T., amint említettem, mi kálvinista keresztyének az előírt, rendes bűjtölést erősen természetellenes és épen azért nagyon veszedelmes: a lelki életre az igazi vallásosságra nézve igen végzetes szokásnak tartjuk, következképpen nem is gyakoroljuk. Mindenkinek a maga tetszésére bizzuk, hogy bűjtöl-e, vagy nem. Csak annyit hangsúlyozunk, hogy ha valaki a maga jószántából bűjtöl, a bűjtnek igazi keresztyén bűjtnek, szívből származónak kell lennie. Ágoston, hippói püspök, nagyon bölesen mondá, hogy a ker. bűjt inkább a lélek bűjtje, mint a testé.

Nagy péntek és húsvét ünnepére mi az Úrnak szent asztalához járulva készülünk.

A bűjt nem egyéb, mint ételtől és italtól való tartózkodás. Az úrvacsora épen ellenkezőleg étel és ital. És mégis ez a kettő közös célok-nak szolgálatában áll.

Csak hogy az úrvacsora sokkal hatható-sabban, mint a bűjt. Emberileg szólván: a bűjtben az ember ád az Istennek, az úrvacsorában pedig az Isten ád az embernek. A bűjt alázatos emberi kérelem: az úrvacsora felséges isteni kegyelem. A bűjt a halandó erőtlensége: az úrvacsora az Örökkévaló ereje.

De beszéljünk világosabban. Kálvin János szerint az igazi, a „szent és törvényes“ bűjtnek három célja van. Az első az, hogy megfékezze a féktelenségre hajlandó testet. A második az, hogy az embert az imádkozásra és kegyes gondolkozásra készébbé tegye. A harmadik pedig az, hogy bizonyosága legyen az Isten előtt való megalázkodásnak, amellyel az ember a maga bűnös voltát beismeri. (Inst. IV. 12, 15.) Az úrvacsorának is céljai ezek. Az úrasztala előtt a bűntől való szabadulás és a megszentelődés vágyával és a bűntudat alázatosságával kell megállanunk. De, míg a bűjt csak az emberi törekvésnek és az emberi bűnbocsátnak a jele, addig az úrvacsora ezenfelül az Isten megigazitó és megszentelő, bűnbocsátó és bűntől szabadító kegyelmének is jegye; zálog, amely

bennünket bizonyosakká teszen affelől, hogy amiképpen testi módon a kenyeret és a bort magunkhoz vesszük, úgy lelki módon a Krisztus testében és vérében, halálának érdemében is részesülünk, t. i. a bűnbocsátnak, a szabadságban és az örök életben. Amiben különbözik a váltság szükségét epekedve érző emberiségtől a megváltott emberiség: abban különbözik a bűjtől az úrvacsora.

De a mi kálvinista keresztyén egyházunk, hogy ne zsarnokoskodjék a lelkiismereten és a képmutatásnak kaput ne nyisson, az úrvacsorával való élésre sem kényszeríti az egyháztagokat, mint a bűjtölő egyházak a bűjtre kényszerítik. Érvényben álló egyházi törvényünk (17. §.) a sakramentomokkal való élést az egyháztagok jogai között sorolja föl. És ha az egyházunk törvényhozói a sakramentomokkal való élést az egyháztagok kötelelességei közé sorolják is valamikor, annyira sohasem mennek, az evangyéliomi szabadság: a lélek és igazság nagy elve miatt nem mehetnek annyira soha, hogy minden úrvacsoraosztásnak az élvezetét minden egyháztagra nézve kötelezővé tegyék. Hiszen még az evangyéliomi szabadság: a lélek és igazság nagy elvével ugyan keveset törődő római egyház is csak annyira kötelezi e tekintetben a maga híveit, hogy minden esztendőben legalább egyszer vegyenek részt a szent vacsorában.

Ilyenformán a mi úrvacsoránkban az emberi lehetőség korlátain belül minden meg van arra nézve, hogy ez a szertartás a belső vallásos-ságnak természetes, hű, igazi megnyilatkozása legyen. De vajjon mégis az-e minden esetben?

Ágoston hippói püspök mondá: „mit készíted fogadat és gyomrodát? Higyj és ettel!“ (Helv. conf. II. 21.)

De sok ember csak testében járul aszent asztalhoz, lelkében pedig távol marad ettől. Éppen ezért nem eszi, nem issza Krisztus testét, véré, hanem csupán a kenyeret és a bort. Nem idvességet, hanem „kárhozatot eszik és iszik magának, mivel meg nem becsüli az Úrnak testét“. (1. Kor. 11, 29.)

Az ilyen úrvacsora-ételben miképpen gyönyörködhetnék az az Isten, aki fia által minket arra tanított, hogy „öt lélekben és igazságban kell imádni?“ (Ján. 4, 24.) A megtérhetetlen bűnösök álszent úrvacsorázása, épenúgy, mint bűjtölése, útálatos az Úr előtt.

De még az igaz bűnbocsátnak és igaz hitben való úrvacsorázásnál is megfelelőbb isteni tisztelet az irgalmasság, a tiszta, szent élet.

Ch 2V

Ez a vallás igazi vallása. Amennyivel nagyobb a cél az eszköznél, annival nagyobb a krisztusi élet, a Krisztus parancsolatai szerint való lelki élet az úrvacsora vételnél. Oh, bizony az Isten azt mondja minden úrvacsorázónak, hogy az igazi úrvacsora nem egyéb, mint a hűn jármának összetörése és a szűkölködők testvéri gyámolítása. Az igazi „kenyérzségés” az, mikor az éhezőknek szegjük meg a kenyereinket.

Mindazonáltal ne feledjünk egyet! *Bár nem minden úrvacsorázó igaz keresztyén: minden igaz keresztyén úrvacsorázik.* Csakhogy szívvel-lélekkel, a maga hitének erősbödésére, irgalmasságának növekedésére!

*

K. T., ami láthatatlan, az örökké való; ami látható, az időszerint való.

A nagy igazságok halhatatlanok, de azok a dolgok és intézmények, amelyekben az örök igazságok megtestesülnek, a múlandóságnak vannak alávetve.

Lám: a lovagrend középkori intézményének is nagy hivatása volt.

„ — — — — — A szennytelen
Becsület, Isten szent dícsérete
A nő védelme és a hősiség!” (Madách E. Tr.)

Ezek valának a lovagok kardjára írva. De később a rabló és kóbor lovagok sötét korában elhanyaglott a dicső intézmény. Végre a löporvégzetes találmánya levegőbe röpítette az egészet és ma csak egyes romdarabjait ápolgatják azok, akik az ódon emlékekben gyönyörködnek. A nagy költő ennek az intézménynek a hanyatlására tekintve mondja:

„Mindaz, mi él és áldást hintve hat,
Idővel meghal, szelleme kiszáll,
A test túléli ronda rög gyanánt,
Mely gyilkoló miazmákat lehel
Az új világban, mely körülé fejlik.”
(Madách E. Tr.)

Ilyen halott, élettelen szokás a hőjtölés is. I. i. a rendes hőjtölés.

Vigyázzunk, hogy az úrvacsorát is ilyenné ne tegyük. A keresztyén lelket, a belső életet ápoljuk magunkban.

És az úrvacsora lélekben és igazságban való gyakorlata mellett se feledjük, hogy a lelki életnek, a belső vallásosságnak igazi megtestesülése, igazi külső nyilatkozása, vagy, mint magunkat kifejeztük — *a vallásnak igazi vallása nem egyéb, mint az irgalmasság.* Valahányszor vesszük az úrvacsorát, eszünkbe jussanak a Jézus szavai: „A lélek az, ami megelevenít, a test nem használ

semmit; a beszédek, amelyeket én szólok nektek, lélek és élet”. (Ján. 6, 63.)

És az Ő beszéde ugyan micsoda? Imhol ez: „*Új parancsolatot adok nektek, hogy egymást szeressétek, amint én szeretlek titeket, úgy szeressétek ti is egymást. Erről ismerik meg mindenek, hogy az én tanítványaim vagytok, ha egymás szeretenditek.*” (Ján. 13, 34, 35.) Ámen.

Jánosi Zoltán.

A protestantizmus és a szabadkőművesség.

Ez a cikk nem a szabadkőművesség, hanem a protestantizmus érdekében van írva.

Alkalmat adott pedig a megírásra egyrészt a Protestáns Szemle legutóbbi füzetének egy cikke, mely „A szabadkőművesség titkai” címen Aczél Gáspár név alatt megjelent könyvecske ismertetése rendén a keresztyénség nevében hirdet harcot a szabadkőművesség ellen, — másrészt és még inkább — a mezőtúri református egyház presbyteriumának e lap előző számában közölt határozata, melyszerint a boldog emlékü Gergely Antal helyére csak olyan egyént hajlandó meghívni lelkipásztornak, aki kijelenti, hogy nem szabadkőműves.

Nem ismerem az Aczél Gáspár könyvét és így véleményt sem mondhatok felőle. Az önkényesen összeállított és csoportosított idézetekből hű képet valamely munkáról nyerni sohasem lehet. Ám kész vagyok föltenni, hogy az csakugyan rossz könyv és alkalmas a hívő keresztyén lélek megbotránkoztatására. Megvallom ugyan, őszintébbáek tudnám elfogadni ezt a megbotránkoztatást, ha az ismertető nem siet egyszersmind a könyv állítólagos szerzőjének személyével is nagyon alaposan foglalkozni. Így mintha személy elleni ellenszenv volna a vezérlő motívum.

Nem ismerem a mezőtúri közállapotokat sem. Lehet, hogy az ottani presbyterium és — mint a Lelkészezségylet legutóbbi számában közölt adatból sejteni lehet — a város vezetőinek alkalmatlanok a szabadkőművesek és az egyetértő munkálkodás érdekében tartják kívánatosnak, hogy lelkészük ne legyen szabadkőműves. Nem tagadhatom ugyan, hogy ilyen határozatnak éppen egy Gergely Antal halála után meghozatalát izlésesnek senki sem tarthatja s kegyeletsértő voltát annál inkább érezni kell, mennél nagyobbra becsüljük a halott oroszán elvitathatatlanul szokatlan nagyságát.

Ismerem azonban a szabadkőművesség mibenlétét, legalább olyan mértékben, amennyire minden művelt embernek, aki nem röstell néha egy jobb lexikont forgatni, kivétel nélkül módjában van megismerni. És meg van a véleményem a protestantizmus jelentőségéről és hivatásáról. És ezért nagyon elszomorodva látom, mikor protestáns oldalról hirdetnek harcot a szabadkőművesség ellen.

A szabadkőművesség — amint azt nyomtatásban megjelent úgynevezett Alkotmányából mindenki olvashatja — filozófikus, filanthropikus és pro-

gresszív intézmény. Tiszteletben tartja tagjainak meggyőződését és kizár kebeléből minden vallási és politikai vitatkozást. Az Alkotmány-ban lefektetett emez elveknek természetes folyománya, hogy a szabadkőművesek társaságában helyet foglalhatnak a legkülönbözőbb világfelfogású emberek, vallás, anyanyelv, társadalmi helyzet, vagyoni állás és politikai párt különbség nélkül. Csak azoknak nem lehet ott helyük, akik a becsület szigorú mértékét nem állják ki, meg akiknek felfogása és magaviselete a szabadkőművesség hármasságával ellentétben áll. Nem lehet szabadkőműves az, aki nem támogatja a filanthrop törekvéseket: — meg az, aki ellensége a filozofikus elmékedéseknek, a tudományos kutatásoknak: — valamint az sem, aki nem híve és nem munkása az emberiség haladásának, aki nem progresszív, hanem retrograd, vagy akár csak stagnáló állapotban kívánja tartani az emberiség sorsát. Más mindenki lehet, ha pápa (XIV. Kelemen), ha uralkodó (II. Leopold, Nagy Frigyes, I. Vilmos, az angol és norvég királyok rendszerint), ha nemzet vezére (Franklin, Washington, Garibaldi, Kossuth), ha költő, vagy tudós (Göthe, Schiller, Kazinczy), akár, ha egyszerű munkásként zajtalanul tölti el életét, mint gazda, kereskedő, iparos, hivatalnok, esetleg, mint kálvinista pap. A rang, vagyoni helyzet, műveltség, nyelv- és vallás által elválasztott szabadkőműveseket az emberiség felvilágosodásáért és haladásáért való lelkesedés köti össze. Egymást testvérnek nevezik, nem éppen azért, mintha egymás iránt különös kötelezettségeket ismernének, hanem annak jelképekül, hogy ők minden, bármily idegen emberben testvért látnak. Vannak bizonyos, titokban tartott ismertető-jeleik, amelyek arra szolgálnak, hogy ismeretlen helyre kerülve is módjukban álljon feltalálni a rokontörekvésűeket.

Ebben a nagy világszövetségben a legkülönbözőbb vélemények találkoznak vallási téren is. Vannak buzgó római katolikusok, hithű zsidók, meggyőződéses protestánsok, és vannak minden felekezeten kívül állók, sőt atheisták is. Egyik a másikat azonban hitéért, meggyőződéséért nem kisebbítheti, nem kárhoztathatja, legfeljebb arra törekedhetik, hogy komoly, tudományos érvekkel meggyőzze, mert a szabadkőművesség mindig csak a tanítás, a felvilágosítás békés eszközeivel dolgozik és legfőbb törekvése, hogy az emberiség szükséges fejlődésében a revolúció helyett az evolúció útját egyengesse. A szabadkőművesség nem vallási szekta, de nem is küzd egyetlen vallás, egyetlen egyház ellen sem. Nem követeli, vagy legalább rendszerint nem követeli tagjaitól, hogy vallási kérdésben bizonyos meghatározott irány szolgálatában álljanak s bár Angliában általában megkívánják a szabadkőművesektől, hogy Istenet higgyenek, Németországban pedig vannak olyan páholyok, amelyeknek csak keresztyének lehetnek a tagjai, olyan páholy tudomásom szerint sehol sincs a világon, amely tagjaitól vallásellenességet követelne, vagy tagjaiul csak atheistákat volna hajlandó befogadni, vagy amely kizárná kebeléből azt, aki magát hívő keresztyénnek vallja. Eszerint a szabadkőművest a szövetséghez tartozása egyáltalán nem akadályozza abban, hogy egyházának bármily hű fia maradjon, vagy, hogy a vallás védelmében bármily buzgón munkálkodjék, mert a szabad-

kőművességnek legfőbb alapelve a teljes és tökéletes lelkiismereti szabadság. Ennek folytán, ha valamely szabadkőművestől vallási kérdésben bármily meggyőződést hallunk, azt sohasem lehet a szabadkőművesség hitvallásának tekinteni. Azért, hogy az egyik szabadkőműves vallásos, a másik lehet atheista és megfordítva.

Mégis — és ez eltagadhatatlanul érdekes jelenség —, ha a szabadkőművesek közül egy, a maga hű és szabadkőműves társaitól teljes tiszteletben tartott meggyőződését követve, hatalmasan prédikálja az Isten dicsőségét, vagy tudományos apologiát ír a vallás és a keresztyénség védelmére, — sohasem olvasunk olyan híradást, mely a vallásnak és egyháznak tett eme szolgálatot a szabadkőművesség javára írná, ellenben mihelyt valódi, vagy vélt sérelmet szenved a vallás, vagy egyház olyan valakitől, akiben szabadkőművest sejtene, mindjárt kész az ítélet: ime a szabadkőművesség a vallás és az egyház ellensége. Holott, amint joggal nem kérhet részt a szabadkőművesség a vallás és egyház érdekében egyes tagjai által teljesített szolgálatok érdeméből, — épügy nem tehető felelőssé egyes tagjainak ellenkező véleményéért sem.

Hogy ez a nyilvánvaló logikátlanság nagyon is gyakori, annak kétségkívül több oka van. Egyik bizonyára az, hogy a tollal könnyedén bánó emberek között nagyobb számmal vannak olyanok, akik nem lelkesednek egyetlen pozitív vallásért sem, — ezek tehát könnyebben hirdetik világgá a maguk meggyőződését, mint a hit esőndesebb emberei. A másik az, hogy a közvélemény előtt nevüket és nézetüket megismertető író emberekről könnyebben köztudomásúvá lesz az is, hogy ők szabadkőművesek és így az ő nézetük fog a köztudatban mint szabadkőműves nézet szerepelni. De legnagyobb és legsúlyosabb oka mégis az, hogy azoknak, akik szemben találják magukat a szabadkőművesség haladó és felvilágosító törekvéseivel, érdekükben áll a szabadkőművességet káros és veszedelmes törekvések melegágyául tüntetni fel és evégből megragadni minden alkalmat arra, hogy ez állításuknak támogatására szolgálható minden tényt azonnal köztudomásra hozzanak.

És itt jutok el már oda, hogy miért kell tartanom nagyon szomorúnak, ha protestáns részről hallatszanak csatakiáltások a szabadkőművesség ellen.

Ha klerikális oldalról támadják a szabadkőművességet, azt nagyon is természetesnek és magától értetődőnek találom. A klerikalizmus valóban szemben találja magát a szabadkőművességgel. A klerikalizmusnak nem kell sem haladás, sem felvilágosítás, sem lelkiismereti szabadság. A klerikalizmusnak a tekintély feltétlen tiszteletére van szüksége, amire pedig veszedelmes a tudományos vizsgálódás feltétlen szabadsága. Klerikalizmus és szabadkőművesség tűz és víz, amelyek egymással sohasem találkozhatnak másként, mint ellenségesen, egymásnak rontásával.

A protestantizmus ellenben, sőt egyáltalán a felvilágosodott vallásosság minczen ellentétben a szabadkőművességgel. Ellenkezőleg: legalább egy nagy elvben a lelkiismereti szabadság nagy elvében feltétlenül egyek. A szabad, a lelkiismeretet lenyűgöző tekintélyekkel szembeszálló vizsgálódás nélkül a protestantizmus sem létre nem jöhetett volna, sem

fenn nem maradhat. Az inquisitiót visszakivánni bizonyára a protestantizmusnak legkevésbé érdeke. Az aféle felfogás meg talán csak nem áll a keresztyén erköles magas színvonalán, hogy mi ugyan a magunk számára követeljük a vizsgálódás szabadságát, de mások számára nem adunk belőle. Az ilyen felfogásnál sokkal nemesebb, sokkal tiszteletreméltóbb a lelkiismereti szabadság igaz hívei előtt is szükségképpen sokkal rokonszenvesebb a klerikalizmus álláspontja, mely nyíltan bevallja, hogy neki nem kell lelkiismereti szabadság, hogy amit a csalatkozhatatlan pápa hit dolgában rendel, azt vizsgálódás nélkül el kell fogadni. Mert aki magát protestánsnak vallván, szájával hirdeti a vizsgálódás szabadságát, azonban el akar pusztítani mindenkit, aki a vizsgálódás közben más eredményre jutott, mint ő maga: az vagy nem gondolkozik komolyan, vagy képmutató.

De azt mondják: az ellenség ellen védekezni kell, a szabadkőművesség pedig ellensége a keresztyénségnek. Ez először is — amint már mondtam — nem áll. Egyes szabadkőművesek lehetnek ellenségei a keresztyénségnek, mint ahogy mások meg leglelkesebb hívei, de maga a szabadkőművesség keresztyénellenes soha és sehol sem volt. A keresztyénellenességet csak azok foghatják rá, akik a keresztyéniséget azonosítják a klerikalizmussal, amelynek mindig a legnagyobb ellensége volt és szükségképpen az is marad. A bizonyosággal emlegetni szokott Világ című lap cikkei nem szolgálhatnak bizonyítékkal, még ha azok között talán van is — én igazán nem tudom, mert nem szoktam olvasni — keresztyénellenes, mert a Világ nem a szabadkőművességnek, hanem csupán egynehány szabadkőművesnek vállalkozása és ha még a szabadkőművesség hivatalos lapja volna is, a benne írottakat a szabadkőműveseknél meglévő teljes vélemény szabadság szerint csak az írók, nem pedig az egész véleménye gyanánt kell tekinteni. A másik istentelennek emlegetett — valójában nagyon magas színvonalon álló tudományos — folyóirathoz, a Huszadik Századhoz, amelyet egy tudományos társaság ad ki, a szabadkőművességnek legfelebb annyi köze, hogy a kiadó-társaság tagjai között lehet szabadkőműves is, meg hogy a folyóirat szerkesztője köztudomás szerint egyik vezetőembere a szabadkőművesség szélső árnyalatának. Am ha valaki éppen a szabadkőművesek személye iránt érdeklődik, bizonyára talál ilyet a jámbor Budapesti Hírlap, meg a Magyar Figyelő szerkesztőségében, éppúgy, amint a Világot s annál inkább a Huszadik Századot bizonyára nem kizárólag szabadkőművesek írják.

Másodsor pedig kérdem, melyik az a keresztyénség, amelyiket védelmezni kell? A tekintély szolgáló tiszteletet követelő, vagy a lelkiismeret szabadságának elvén álló keresztyénség? Az a keresztyénség, mely a középkor uralmát kívánja vissza, vagy az, amelyik egy szebb, boldogabb jövő útját kívánja egyengetni? Az a keresztyénség, mely börtönbe vetett egy tudóst, mert az egyház addigi tanításával ellenkező természeti törvényt mert felfedezni, vagy az, amelyikről Tisza István oly gyönyörűen fejtegette a Protestáns Irodalmi Társaságban, hogy jelentősége annak felismerése, miszerint még a dogmák is alá vannak vetve a fejlődés törvényének?

Akinek az a keresztyénség kell, ám hadakozzék a szabadkőművesség és minden ellen, ami a lelki-

ismereti szabadságért és haladásért küzd. Akinek ez a keresztyénség az ideálja, az ne féljen kezét fogni a lelkiismeret elnyomói ellen azokkal, akik, ha más úton, ha más szervezetben, de ugyanazért a célért: a szabadságért, felvilágosodásért és haladásért dolgoznak.

Érdekes különben, hogy ugyanazon a napon, amelyen a mezőtúri határozatról szóló híradást és a Protestáns Szemle leleplezését olvastam, olvastam az Ujság című lap egy cikkét. A zsidó és szabadkőműves Biró Lajos írta. Arról szól, hogy nem lehet és nem szabad tiltakozni az ellen az állítás ellen, hogy Magyarország vagy bármelyik európai ország kulturája keresztyén kultúra, más kultúra nem is lehetséges, a keresztyén erköles és keresztyén kultúra részesei a nem keresztyének és a magukat hitetlennek mondók is és minden jövő a keresztyénségé. Aki tisztán lát: így beszél. Hát féltek oh kicsiny hitűek?

Kun Béla.

Dickens.

— Születésének századik évfordulóján. —

Dickensnek nincsen szobra Londonban. Ezt a tényt az utazók kétféleképpen szokták megítélni. „Milyen különös, mondják némelyek, hogy az óriási világvárosnak lótása-futása, fényes ünnepélei között nem jutott eszébe az az ember, kinek emléke vele annyira összeforrott. A ragyogó paloták lakói, előkelő színházlátogatók elfeledkeztek Dickensről éppúgy, mint a kikötők és külvárosok százalmas nyomorultjai. A költő szobrának hiánya *szégyene* Angolországának!” Mások azonban, kik mélyebben néznek a dolgok mélyére, nem úgy gondolkoznak. Miért lenne itt szoborra szükség? Szobrot csak annak állítunk, akinek emlékét féltjük. Végigmegyünk London főutcáin. A „Márvány-Ív” előtt ott áll a waterloo-i győző szobra, Wellingtoné. A Trafalger-Square büszke palotái által körülzárt óriási térség közepén Nelson emléke emelkedik. Mindezek elmúlt dicsőség tanújelei. A Hyde-Park mellett Byron szobra van, mintha tanújele lenne a költővel együtt a romantika sokat üldözött szellemének. Körülöttük megváltozott a világ. Szabadságért küzdők, szerelemért epedők sorait szegényesen öltözött munkások, komoly arcú pénzemberek, hivatalnokok serege váltá föl, mit keresne e környezetben Nelson, a hadvezér, Byron, a romantikus rajongó? Fordult az élet, és nekik, kik meghaltak, *szobor* kell, mely hirdesse eszményeik diadalát.

De Dickens él!

A magányos utazónak, ki műveit olvasta, különös kedve telik benne, hogy végigjárja az utcákat, melyeket hajdan az ő lábai tapostak. Mennyit változott London azóta! A fejlődő városra rá sem lehetne ismerni, ha nem maradt volna meg belőle az, amit ő is legjobban szeretett, amihez vissza-visszatér, a Themze. Méltóságosan hömpölyög lefelé a parlamenti palota terrasza előtt, sötét árnyékba öltözik, mikor elhalad a London-híd boltívei alatt. Régen, tán száz esztendeje is van, ez a folyó sodorta lefelé a Dorrit Amy piros rózsáit, mintha az élet lassú, de biztos haladását akarta volna jelképezni. Lejebb haladunk, a vashíd felé: ott álltak hajdan Amy és Clenam Arthur, mintha most is látnánk a leány karsú,

vékony alakját hozzátámaszkodni a híd erős oszlopához. Élénk tűnnek a kikötő dokkjai; a vízre nyúló hosszú udvarok, alacsony házikókkal. Az este itt valósággal félelmes, sötét árnyak suhannak végig a vizen, félénk gyermekek, asszonyok futnak át a titkos udvarokon, mintha ott látnánk a Nell gyöngé, törékeny alakját is, amint Quilpet hívja titkon nagyatyjához. Mintha idáig érne a viharos tenger hullámzása, talán a kis Dombey Pál halálos álmának emléke nem hagyja nyugodni. Óh, van-e nagyobb festője az emberi indulatoknak Dickensnél?

London a szívéhez nőtt Dickensnek. Nem is tud onnan elszakadni. Alakjai bárholnan indulnak is ki, szinte mind oda térnek vissza. A Fleet folyó mellett állott az adósok börtöne, hol Pickwick úr töltte szomorú napjait; a Snow-Hill Szerecsenfő-höz címzett koresmájában ütötte föl tanyáját a derék Squeers úr, a tanító, ki a gondjára bízott gyermekek ruháit fia számára elkobozza, itt szökteti meg az egyszerű, nemeslelkű yorkshirei molnár az iskolamester egyik foglyát; ez eldugott utcákban van a kis Béthel, a baptista gyülekezet, melybe a Weller Sámuel mostoha anyja szokott imádkozni, s ahol a „pásztor“ koprédikálja az odavetődött öreg Wellert. Mindmegannyi forrása a jó kedvnek, humornak, melynek alig volt kiválóbb mestere nála.

És e mély indulatok, e pajzán humor, mind egy személyiség lelkéből fakadt. Nagy regényírókat úgy kell olvasni, hogy az elbeszélte történeten át beigyekszünk pillantani a szerző lelkivilágába. A Dickensé tiszta, mint a kristály. „Az angol jellem alapvonása, — mondja Taine, — hogy hiányzik belőle a boldogság“. Nem olyan szikrázóan elmés, mint a francia, nem oly nehézkesen komoly, mint a német. Taine Hogarthoz hasonlítja Dickens alakjait, s van is bennük valami a holland festő komoly és mégis épen fontoskodásával komikus jelleméből. Innen van, hogy Dickensnél egymás mellett állanak a komikus és fenséges. Alakjai mind szélsőségek. Vagy nagyon kicsinyek, vagy nagyon nagyok. Csak egy pár lapot kell fordítanunk, és a Nickleby Ralph bámulatra ragadó gazsága mellett (mert hiszen a bűn legnagyobb mértéke is fenséges), ott a Mr. Lillywick gyermekiesen naiv és ostobául hiú alakja. Az egyik lever, vagy fölemel, de mindenképen meghat, a másik megkacagtat.

Igaz, hogy alakjai nem valódiak. Hol egy ember, aki olyan körmönfont gazember tudna lenni, mint Quilp, hol egy gyermek, aki annyit tudna tenni, szenvedni és — szeretni, mint Florentin. De ez bennünket nem bánt. Dickens a célok és ideálok embere. Azoké, miknek lenniök kell. Amúgy, talán megünnök. Ha bennünket rajzolna, a magunk apró bűneivel és erényeivel, azt mondanánk, csak másol, tükröt tart élénk, mintha nem ismernők magunkat. De így örömmel hallgatjuk. Ha egy Pecksniffet rajzol képmutatásával, ha egy Dombeyt merev üzleti szellemével, Scrooge-t kiégett, uzsorás lelkével, fest egy gőgös arisztokratát, fölfuvalkodott parvenut, tudjuk, hogy alig kerülne az életben ember, kire ez teljesen ráillene, de tudjuk, hogy a leírás igaz, mert részleteiben ránk is találó. Ha beszél az önfeláldozó Nellyről, a szelid Florentinről, a derék, nemeslelkű Dorrys Amyről, érezzük, hogy túloz, de érezzük azt is, hogy igazat szól, mert lelkünkben szent vágy ösztönöz, *olyannak lenni, mint azok!*

Erre hív maga Dickens. Nem tart erkölestani fejtegetéseket, alig van hely, ahol subjectiv, írói észrevételeket csatol a szövegbe, hanem mindenütt ott áll a maga személyisége erejével és értékével. És *mivel nem tart, tanulunk tőle.* Alakjait a legnagyobb szeretettel rajzolja meg. Mintha reszketne a tolla, míg lerajzolja a törpe gonosztevőt, Quilpet. Nem szól róla soha egy gyalázó szót sem, mégis tudjuk, hogy szenved és bántódik. Néha, mikor kedvencei haláláról kell írnia, megüti a melancholia, hosszú, lírai ömlengésekben nyilatkozik, de ezek nem unalmasok, *mert igazak.* Rajzolja a rossz lelkiismeret kinzó szaggyatását Nickleby Ralph, Chuzzlewitt Jónás alakjaiban, levisz az emberi lélek legnagyobb mélységeibe, míg olvassuk, mintha magunk is éreznénk a vádat, az ítéletet, a kárhozatot, vele megdőbbsz, *lesújt, mert igaz.* Megnyitja előttünk családi szentélyek ajtaját, a szeretet melegét érezzük átsuhanni a képen, mosolygó gyermekarcok bájosan intenek félénk, érezzük, milyen magasan áll ez a kép a modern dekadencia erőszakolt, tobzódo családijelenetei fölött, *mert igaz.* Dickens az élet költője. Amit írt, mindazt maga élte át. Copperfield Dávid, a bújosos, Twist Olivér, a rossz társaságba került fiúcska, mind a saját lelkének, sorsának képe. Csak az tudott ilyen alkotni, aki úgy küzdött, úgy bújosodott, úgy szenvedett és úgy szeretett, mint ők. Micsoda hősiesség egy gyermek lelkében, amint a kis Nellyt látjuk, micsoda küzdelmek, melyeken keresztül megy, és micsoda szeretet, mellyel kíséri gyöngé, beteges nagyatyját. Amint ott ül a vén templom üres falai között amint hozzája jön a harangszó, amint mondja: „ha majd elmegyek, tegyenek mellém valamit, amit szerettem!“ És a gyötrelmek ez éjjelen túl micsoda fényesség van — *a diadalban!*

A kis Nelly meghal. Elalszik csendesen. Mikor ezt a regényét írta Dickens („Ócska zsidó volt“), és már látható volt, hová céloznak a gyermek réveteg szavai, ezrével a leveleknek árasztották el a szerzőt, hogy ne kelljen meghalnia a kis leánynak. De Dickens nem hajtott a könyörgésre. A gyermek elpihen, bújosos nagyatyja keblén, örökre, akinek védangyala volt. És ez így van jól. Megrázóan megdőbbsz, hogy megtisztulva fölemeljen. Micsoda más halál ez, mint a miénk! Mennyi benne a dicsőség, mennyi a szeretet, örökkévalóság, ah, mennyi e halálban maga az — élet! A holt gyermekben az élet ült diadalt. Aki elvesztette az életét, megtalálta azt. Akinek valaha kedves volt e gyermek emléke, akik sirtak ágya mellett, könyeztek sirja zöld pázsitján, azok érzik, milyen mélyen rajzolta benne Dickens a maga lelkének örök dicsőségét, azok érzik, hogy e kép nem elszomorít, nem kétségbeeszt, nem vad fájdalommal ragad meg, csak meghat és fölemel, *mert igaz.*

Dickens az igazság költője.

És mert az, azért a keresztényiség is. A keresztényiség legnagyobb költője nem azok, akik predikációkat irnak. A legnagyobb kereszténynek nem azok, akik imádságban merülnek el tétlenül. A keresztényen hősök nem a vakmerő lovagok, önsanyargató szerzetesek, dogmákat predikáló tudósok! A keresztényiség herosai a mindennapi életből kerülnek ki, annak szenvedései, kísértései, önfeláldozásai, kötelességteljesítései, bizalomteljes reménykedései közül. Akiknek koronájuk a tövis, fejükre glóriát a könyecsepeken,

+ hanem a prókázimul? *[Handwritten signature]*

6h 2v

verítékeken megtört napsugarak fonnak, munkától kérges kezeik, ah, mennyi olyan gyöngédségre képesek, melyet a választékos beszédű, gondosan ápoltságú előkelők el sem tudnak gondolni. És ezek emberek, mind. Nem túlvilági regényhősök, nem álombeli, szétfoszló alakok, emberek, kiknek lehelletét, szeretetük melegét, kezük áldó munkáit, szíveik dobogását látjuk, érezzük, éljük. Közöttük élünk, csak rájuk kell nézni, csak engedni kell, hogy közelünkbe jussanak, csak — követni kell őket.

Dickens ezért a legnagyobb optimista. És ezért a legnagyobb keresztyén. A keresztyénség nála munka, odaadás, szeretet, — élet! Mindent megtalálunk regényeiben, csak egyet nem, ami tisztátalan és aljas. Bennünket fölemel a szent eszmények felé, és míg ember lesz a földön, Dickens sokakat fog vezetni, az üdvösségre!

... legyen ő minden, mindenekben;
soká nem látunk hozzája hasonlót!

Imre Lajos.

A népiskolai ifjúsági- és tanítói könyvtárak ügye.

Kiváló fontosságúnak tartom a most létesítendő népiskolai ifjúsági és tanítói könyvtárak ügyét. Természetesen találok tehát, ha egyházi életünk faktorai érdeme szerint foglalkoznak ezzel a jelentős kérdéssel. Mert ennek, felekezeti iskoláinkra tekintettel, nemcsak didaktikai és paedagogiai, hanem vallásos és egyházi fontossága is van. Éppen ezért a református iskoláinkban felállítandó ifjúsági és tanítói könyvtárak szervezésénél sokkal nagyobb körültekintéssel kell eljárunk, mint teszi azt pl. a saját iskoláinál az állam, amelyet a szorosán vett tanítási és nevelési célok mellett legfőleg még a hazafias szempontok irányítanak. Nekünk a jó oktató, nevelő és hazafias könyvek mellett még jó, tiszta, vallásos levegőjű s hamisítatlan református szellemű és tartalmú könyvekre is van az ifjúsági és tanítói könyvtárakban szükségünk.

Mindezekre a nagyjelentőségű érdekekre tekintettel terjesztette ki a népiskolai ifjúsági és tanítói könyvtárakra figyelmét az egyetemes konvent. A további fejlemények közismeretesei. A konvent a református népiskolai ifjúsági és tanítói könyvtárak jegyzékének az összeállítására egy szakbizottságot küldött ki. A bizottságnak, a fentebb előadottakra tekintettel, s a mi irodalmi viszonyaink között, nem volt könnyű feladata. Míg a külföldi, főként az angol és német protestánsok gazdag ifjúsági irodalomra támaszkodhatnak, nekünk, magyar protestánsoknak alig van e téren valamink. A róm. katolikusok már régebben észrevették, hogy az ifjú lelkeket megfelelő olvasmányokkal kell táplálni s az egyház számára megtartani. Különböző vallásos társulatok, főként a széles körben működő s agilis *Szent-István-Társulat* egymás után adják ki a népies és vallásos ifjúsági iratokat. Ott tehát már lehet mit fölvenni, sőt válogatni is a könyvtárakba. De mibe válogassunk mi? Mivel adjuk mi meg ifjúsági könyvtárainknak református szellemét és jellegét? Tessék csak ezt kinek-kinek jól meggondolni s akkor be fogja látni, hogy

a könyvjegyzéket összeállító bizottság nehéz körülmények között volt s másként nem tudott magán segíteni, mint úgy, hogy több új könyvet vett föl a jegyzékbe jobb nevű református népies és ifjúsági íróinktól, mint amilyenek, egyebek közt az országosan ismert *Könyves Tóth Kálmán, Jókay Lajos, Jámbor Lajos, Sántha Károly, Csöte Károly, Babay Kálmán, Borsos István* stb. Természetesen református szerzőink eddig megjelent kiváló termékeit is kész örömmel iktatta be a bizottság a könyvek sorozatába.

Hogy nehéz helyzetében, töretlen úton járva, egyben-másban talán tévedhetett a bizottság, az lehetséges. Hiszen emberi mű a legszerencsésebb viszonyok között sem lehet tökéletes és mindenkit minden irányban kielégítő. De hogy a bizottságtól összeállított könyvjegyzék, jelen körülményeink között, a maga egészében a lehető legjobb, azt az egyetemes konvent is elismerte akkor, amikor jóváhagyta és a kerületeknek elfogadásra ajánlotta. Mint egészét kell tehát a kiadott könyvjegyzéket tekinteni. Méltánytalanság lenne egyes nem tetsző könyv miatt az egészet elítélni. Az idő a kétségtelen hiányokat és hibákat úgyis reparálni fogja. Egyébként is a tetszés és nem tetszés nagyon subjectív és relativ dolgok s ezekre támaszkodva, igazán kár volna megakasztani a népiskolai ifjúsági és tanítói könyvtárak szervezésének s majdan tovább fejlesztésének immár megindult ügyét s a könyvjegyzék fölött, szerintem, céltalan és meddő sajtóvitát indítani s ezzel az ügyet, Isten tudja meddig, elodáztatni. Azok, akik behatóan ismerik a mi irodalmi és könyvkiadói viszonyainkat, nagyon jól tudják, hogy ilyen módon semmiféle irodalmi vállalatot létesíteni nem lehet. De nem lehet úgy sem, hogy ha ilyen kérdésekben mereven az autonóm jogokra állunk és annak a sérelmeit hangoztatjuk, pl. a szerződésnél. Hát jól van, *de jure* ismerjük el az aggodalmakat. Csak az a kérdés, hogy a jelen esetben *de facto* időszerű, helyes és célszerű-e azokkal előállani? A felelet erre az, hogy nem. Mert először is semmi különösebb haszon nem háramlanék a szabad válogatásból az iskolákra, sőt inkább hátrányos lenne az ötletes és minden terv- és rend nélküli berendezése a könyvtáraknak. Aztán ha az autonóm szabadságból kifolyólag minden egyházközség tetszés szerint válogat a könyvek között, akkor nincs olyan könyvkiadó, aki szerződést tudna és merne kötni, mert nincs alap, amire számítását helyezheti. Így soha nem lehet prot. ifjúsági irodalmat teremteni. Egyes könyvek jelenhetnek meg, de nem lesz nagyobb arányú és nagyobb szabású irodalmunk. Éppen annak örültem én s velem együtt örültek bizonyára sokan, hogy egy vállalkozó könyvkiadó útján most egy virágzó protestáns ifjúsági irodalmat teremthetünk, amelybe készséggel és örömmel viszi szellemének kincseit református egyházunknak minden derék írója. Ha tehát ebben a kérdésben, ahol igazán nincs helyén, az önkormányzati jogokat fessegetjük, azzal a prot. ifjúsági irodalmat szépen agyonütjük. Itt nem jogok felesleges hangoztatására, hanem belátásra, szívre és lélekre van szükség s azt hiszem, hogy református egyházunkban, a jog mellett, ez is valami.

A most kiadott ifjúsági és tanítói könyvtárak jegyzékében több mint 60 megjelenendő új könyv van fölveve protestáns íróinktól. Ez a könyvtárak szaporodásával és fejlesztésével folyvást növekedni

fog, mert hiszen újabb és újabb típusokat kell összeállítani. Micsoda kívánatos perspectiva nyílik ilyen módon a magyar protestáns ifjúsági irodalomra nézve! Még a gondolata is lelkesítő és szívemelő! Az éremnek ez a másik oldala, amelyet lehetetlen figyelmen kívül hagynunk és nem méltányolnunk. Az állam maga is kötelező típusokba állította össze a népiskolai ifjúsági és tanítói könyvtárak jegyzékét s ez alapon kötött a könyvkiadókkal szerződést. Tehát az állami könyvjegyzék szerint is csak típusokat lehet egyszerre megrendelni és nem válogatva, tetszés szerint egyes könyveket. Hogy ez természetesen, azt azok előtt, akik a könyvüzlettel csak némiképpen is ismerősök, felesleges bizonyítgatnunk.

Egyik lelkési értekezlet kifogásolta főként a népiskolai tanítói könyvtárak jegyzékét. Ezen én csudálkozom. Mert abban a jegyzékben az általános paedagógiai irodalom mellett a magyar és református szempontok olyan figyelemben részesülnek, aminél többet aligha kívánhatunk. Olyan kálvinista művek vannak oda fölveve, amelyek nagyobb részben, mondhatni, fundamentálisak, amelyek nélkül tehát a református tanítói könyvtár el nem lehet. Nem merném református tanítóinkat annak a kimondásával megsérteni, hogy a katalógusba fölvevett könyvek az ő képzettségüket és értelmi színvonalukat meghaladják. Aztán gondoljunk arra is, hogy a szervezendő tanítói szakkönyvtár, főként falun, tanítóink önképzésének nagyon fontos eszköze lesz s hogy ott nemcsak methodikával, nemcsak a tanítás technikájával foglalkozó művekre van szükség, hanem olyanokra is, amelyekből a tanítóság szellemét folyvasíthatja, elméjét művelheti. Minél nagyobb műveltségi és képzettségi fokon áll a tanítói kar, annál biztosabb kezekbe látjuk nála letéve a gyermekek sorsát. A tanítói könyvtárak létesítésével a tanítók szellemi továbbképzésének nagyjelentőségű célját is szolgáljuk. Ezt gondolóra véve, a konvent katalógusában a tanítói könyvtárak jegyzéke ellen kifogást tenni igazán nem lehet.

Arra térek vissza, amivel kezdettem, hogy t. i. nagyon örvendetes, ha az illetékes tényezők a népiskolai ifjúsági és tanítói könyvtárak ügyével foglalkoznak s azt valóban szívökre veszik. Csak kérem, ne a gravamenek keresésében álljon és merüljön ki ez a foglalkozás, hanem abban, hogy vállvetett igyekezettel, a legnagyobb lelkesedéssel karoljuk fel azt a szép, jó, iskoláinkra s vallásos és egyházi életünkre nagyfontosságú és áldást árasztó ügyet. Arra törekedjünk és abban versenyezzünk, hogy miként lehet minél jobban, minél előbb és minél nagyobb terjedelemben megvalósítani az ifjúsági és tanítói könyvtárakat! Ez a törekvés vezérelte a tiszántúli egyházkerületet, mikor a konventi könyvjegyzéket elfogadta s annak alapján, elnöksége útján, a könyvek szállítására nézve a szerződést megkötötte. Hiszem, hogy a többi kerületek is, ettől a törekvéstől vezéreltetve, hasonló módon mielőbb intézkednek a népiskolai ifjúsági és tanítói könyvtárak szervezését illetőleg.

Végül még azt említem meg, hogy az itt-ott észlelhető nyugtalanság és aggodalmaskodás közepette e cikk megírására az készített, hogy a népiskolai ifjúsági és tanítói könyvtárak jegyzékét készítő bizottságba a tiszántúli kerületből, mint kon-

venti kiküldött, én vettem részt és szívből óhajtom s tölem telhetőleg munkálom is, hogy e könyvtárak, egyházunk nagy hasznára, mielőbb létesüljenek.

S. Szabó József.

Tanügy.

Tanárok alapítványa. A debreceni főiskola tanárai elhatározták, hogy a debreceni Kálvineum-ünnep alkalmából 100—100 koronás alapítványt tesznek a Kálvineum céljaira. Örvendező elismeréssel adjuk a hirt.

Ezerhétszáz koronára megbírságot magyar szülők. A Szlavoniai Magyar Ujságban olvassuk: Anunováci levelezőnk felette szomorú dologról értesít bennünket, mely nem más, mint hogy az ág. ev. iskolát újra bezárták és mert a szülők abban a véleményben voltak, hogy az iskolát rövid idő alatt újra megnyitják, gyermekeiket nem küldték a horvát iskolába, mit is a hatóságok úgy vették, mint iskolakerülést s a magyar szülőket megbírságot. Múlt hó 20-ára beidézték a szülőket a község-házára s ott tudtukra adták, hogy minden szülő gyermekenkint 5—10 koronára büntetik, egyik-másik szülő 100 korona bírságot is fizet, harminchéz szülőre összesen 1760 korona bírságot róttak. A szülők azzal védekeztek, hogy gyermekeik be vannak írva az ev. iskolába s felmutatták a kapott iskolalátogatási bizonyítványt, mely magyar és horvát nyelven van írva s az ev. tanító által aláírva; így nyilatkozott a jegyző: „Aki ezt írta — de mondják meg neki, hogy én mondtam — számár; a nacselnik pedig hozzátette: „Ezt az embert el fogjuk zsuppoltatni“. Mint érdekes jelenséget tudósítónk megemlíti, hogy a büntetés kirovásánál „két csendőr is“ jelen volt, nyilván attól féltek, hogy a magyarok zendülést csinálnak“. — Ilyen elnyomói vagyunk mi a horvátoknak s általában a nemzetiségeknek és ilyen a mi sorsunk a vallás szabad gyakorlatának nagyobb dicsőségére.

Debreceni főiskolai hallgatók külföldön. A második félévben ismét örvendetes igyekezetet látunk főiskolánkon a külföld tudományos életének megismerésére. Eddig úgyszólván csak a theologusok keresték fel a nyugati nagyhirű iskolákat, most a bölcsészettan- és joghallgatók között is megindult ez az áramlat. Debreczeni Ferenc és Óváry István 1. bh. a jenai, illetve hallei egyetemre, Fábrián Károly 3. jh. pedig szintén valamelyik német egyetemre készül.

Egyetemes tanítógyűlés. A tanítótestületek országos szövetsége elhatározta, hogy f. évi július hó 2—3, 4. napjain egyetemes tanítógyűlést tartanak Budapesten.

Budapesti református főgimnázium új igazgatótanácsa. A budapesti református egyháztanács legutóbbi ülésében a középiskolai rendtartás értelmében hat évre szóló megbízással következőleg alakította újra a református főgimnázium igazgatótanácsát: Elnök Kovácsy Sándor dr. főgondnok, másodelnök Petri Elek lelkész, tagjai Ádám András, Ballagi Aladár dr., Darányi Gyula dr., Hegedüs István dr., Szilassy Aladár, Szóts Ferkas dr., Vécsey

6721

Tamás dr. és Végh József. Az igazgatótanácsba a főgimnázium tanári kara is küld négy tagot. Az igazgatótanács előadója és jegyzője Ravasz Árpád igazgatótanár.

Gavallér svábközség. A főváros közelében fekvő sváb községek egyikének igen jóra való tanítója van, akiről azt is följegyzik, hogy a gondjaira bízott gyermekeket félesztendő alatt tanította meg a magyar szóra. A lakosság ily körülmények között nagy jóindulattal viselkedett a tanítóval szemben és azzal a gondolattal kezdett foglalkozni, hogy hálájának mily módon adjon kifejezést. Miután pedig megtudta, hogy az érdemes tanfőúr adósságai vannak és hogy ennek folytán a végrehajtók elég sűrű időközben teszik nála tiszteletüket, hát arra határozta el magát, hogy tanítójának adósságát kifizeti, ami azután meg is történt. Persze, mondani sem kell, hogy a tanító adóssága nem rugott százezerekre, mert hiszen annak összege csakis 500 koronát tett ki. Bármily kicsi legyen is azonban az összeg, a község azért mégis egyetlen e tekintetben a maga nemében, mert hiszen sem olyan falu, sem olyan város nincs több, amely abban lelné örömét, hogy tanítója anyagi ügyét gavallérosan rendezze.

KÜLÖNFÉLÉK.

Bőjti ének.

(Dallam: Uram a töredelmes . . .)

Uram, füstbe ment immár	Bár haragod lesűjta,
Utolsó reményem;	Nem csüggedek még sem.
Lábam előtt a sír vár,	Uram, emlékek újra:
Bele kell-e térnem?	Jézus reménységem!
Fellekintek Tehozzád	Hitemnek két karjával
Kegyelem Istene:	Megragadlak Téged
Elfordítod-e orcád?	És amíg meg nem áldasz
Reám tekintesz-e?	Tusakodom Véled!

Széki Ákos.

Dr. Baltazár Dezső és a dorogi püspökség. Hajdu vármegye törvényhatósági bizottsága f. évi március hó 14-én, Debrecenben rendkívüli közgyűlést tartott, melynek legfontosabb tárgya volt a vármegye állásfoglalása a görög katolikus magyar püspökségnek Hajdudorogon való felállítására mellett. Az utóbbi időben ugyanis egyrészt a görög katolikus oláh püspök, Radu Demeter, másrészt Nyiregyháza városa indítottak akciót; az előbbi a pápánál akarta útját vágni a magyar görög katolikus püspökség felállításának; utóbbi város pedig a maga részére óhajtott vindikálni a püspöki székhelyet. A jelzett gyűlésen a hivatalos előterjesztés után dr. Baltazár Dezső püspökünk szólalt fel elsőnek, azzal az indokolással, hogy mint egy idegen egyház püspöke, nem akar

illetéktelenül beleavatkozni ez ügybe; de az új gör. kath. püspökség ügyét nem felekezeti, hanem magyar nemzeti ügynek tekinti. Ebben az országban szabad latinul, görögül, szlávul és oláhlul imádni az Istent s csak magyarul ne legyen szabad? A hajdudorogiak előjogát pedig a püspöki székhelyhez minden kétségen felül állónak mondja. Gör. kath. vallású lakosságának színmagyar volta, ősi hagyományaik s áldozatkészségük egyaránt a dorogiak javára döntenek el a kérdést. (Hajdudorogon Bocskay hajdujainak ivadékaiból 10,000 gör. kath. él!) Hatalmas beszéde végén püspökünk a következő szövegű határozati javaslatot terjesztette a törvényhatósági bizottság elé:

„Tekintettel arra, hogy a kormánytól Hajdudorognak a görög katolikus székhely felállítására már ígérete van, tekintettel arra, hogy most ez az ügy a római szentszék előtt van hozzájárulás végett, ahol az oláh püspökség az ügy ellen tiltakozását fejezte ki, tekintettel arra, hogy Szabolcs vármegye törvényhatósági bizottsága e hó 12-én tartott közgyűlésén kimondta, hogy a püspökséget Nyiregyháznak követeli, a törvényhatósági bizottság feliratot intéz a magyar kormányhoz és felkéri, hogy más városoknak a görög katolikus magyar püspökség iránti versengését figyelembe ne vegye, mert a magyarság érdeke azt kívánja, hogy azt Hajdudorogon állítsák fel“.

Talán mondanunk is felesleges, hogy a javaslatot osztatlan lelkesedéssel s egyhangú határozattal tette magáévá a közgyűlés. Mi pedig jóleső örömmel teszünk bizonyosságot arról, hogy az egész magyar sajtó hódoló elismeréssel adózott szeretett püspökünknek ezért a beszédért és javaslatért. Kísérje áldás az ő életét, hogy még sokszor törhessen lándzsát a magyarság ügyéért s szerezzen így becsületet nemcsak saját magának, hanem egész magyar református egyházunknak!

Baróthy István. A hajdunánási református egyház ifjú, nagytehetségű lelkipásztora, a lánglelkű szónok, a szelid lelkületű férfiú, a hűséges jó barát, halott! Megreszket a szívünk, mikor leírjuk ezt a szót, hogy bizonyosságot tegyünk arról, hogy imé az Úr még az ő szolgáinak sem adott változhatatlan erősséget. Sőt mi rajtunk bizonyítja a gondviselés, hogy a mi Atyánk azt bünteti, kit szeret. Soraink ritkulnak egyre s épen olyanok, épen azok dőlnek ki mostanában a csatasorból, akikre mi, többiek büszkén tekintettünk. Valami esodálatos, megsemmisítő dermedés hat át bennünket, mikor újra, meg újra olvassuk, hinni sem akarjuk a rémhírt, hogy Baróthy István halott! Még élénken emlékezünk diák éveire: büszkesége volt a kollégiumnak, éltető lelke különösen a főiskolai kántusnak. Majd két ízben is volt debreceni segédlelkész: előbb, mint IV. évet végzett contrascriba, majd b. e.

Kiss Albert oldala mellett. Mily gyöngéd szeretettel vették körül a hívek „a mi fiúnkat”. Mert debreceni születésű volt. Hajdunánási sikere pedig mindnyájunkat diadalmas örömmel töltött el. Az ő választása volt mondhatni a legelső, amikor az új törvény életbeléptetése után, egész fiatalon, megszabadítva a régi rendszer nyűgeitől, a második vizsga letétele után csakhamar fényes nagy egyház élére kerülhetett... Most pedig, alig hogy körültekintett új otthonában, alig hogy megrakta kicsiny családi fészket s gyönyörködött első szülöttje életében, imé, pár nap alatt, kegyetlen gyilkos betegség elragadta az ifjú pásztort, egyetlen fiút, férjet s apát. Emléke legyen áldott közöttünk, emléke, mely örökre könnyeket fog csalni szemünkbe s még akik nem ismerték is őt, azok se tiltsák meg résztvevő könnyeseppjeiket Baróthy István halála felett! — A. B. F. R. A.!

Az egyetem felé. A debreceni egyetem kiépítése iránt megtörtént az első lépés. A város kórházi bizottsága munkába vette az egyetemi kórház építését, mely az új egyetemi terület mellé, ugyancsak a Nagyaerdőre jön. A terveket Korb Flóris neves államépítészeti mérnök készítette. A kórház 420 beteg számára épül és pedig négy, klinikaszerű épülete lesz, összesen 35 holdnyi őserdő közepette. Az új egyetemi kórház egyike lesz Európa legmodernebb gyógyintézeteinek.

Halálozás. Szunyoghy Sándor, kir. tanácsos, nyugalmazott debreceni pénzügyigazgató, a debreceni Kaszinó elnöke, f. évi március 14-én elhunyt. Régi nagy református család sarja, főiskolánknak egykor növendéke volt. Temetése 16-án ment végbe nagy részvét mellett; Szele György lelkész mondott felette megható szép imát. — A. B. F. R. A.

Bécsben az idén eucharisztikus kongresszus lesz, melyre több, mint 4000-en jelentkeztek a világ minden részéről. Magyarországból csaknem ezer jelentkező van. Még a király is megígérte, hogy tüntető körmenetükben részt vesz.

Rózsa Sándor jubileuma. Isten kegyelméből márc. hó 14-én 26 esztendeje múlt, hogy nagytiszteletű Rózsa Sándor volt szilágynagyfalui lelkész, főiskolánk és egyházkerületünk kötelekébe lépett. Ez a negyedszázadnyi idő a debreceni kollegiumra, de a magyar református egyházra is a küzdelemnek és a vergődésnek, az átalakulásoknak és a változásoknak kora volt. Bizonyosságot teszünk róla, hogy Rózsa Sándor ebben a nehéz időben mindenütt megállotta a helyét s úgy is mint kollegiumi háznagy, még inkább mint iskolai, egyházi közpénztáros és intéző nehéz és sikeres munkát végezt. Ezt jól tudja mindenki, azért csak helyeselheti mindenki, hogy a legközelebbi évforduló alkalmával főtiszteletű püspökünk elnöklete alatt a kollegiumi igazgató, tanárok és tisztviselők ünnepi lakomára gyűltek össze és meleg ovációkban részesítették a derék főtisztviselőt, akit a magunk részéről, mint a Debreceni Protestáns Lap állandó főmunkatársát és alkalmi szerkesztőjét a magunk részéről üdvözlünk, s neki eddigi sikereihez további sikereket, eddig eltöltött éveikhez számos esztendőt kívánunk.

Öllözás. A kollegiumi theologus *Közöny*-ből vesszük át s közöljük az alábbi hírt, annak előrebocsátásával, hogy kommentár nem kell hozzá. — „Különös dolog történt mostanában az itteni vasárnapi iskolákban. A meglehetősen számban megjelenő róm. kath. vallású növendékek, kik valóban a legszorgalmasabb és figyelemesebb látogatók közé tartoztak, egyszerre csak mind elmaradtak. Tudomásunkra jutott aztán az ok is. A kath. egyház hitoktató káplánjai felsőbb parancsra összegyűjtötték a gyermekeket; a köztük kiosztott tractátusokat elszedték tőlük s a legtüzesebb pokollal fenyegették meg azokat, kik megpróbálnák még egyszer feléje menni a vasárnapi iskolának. Szegény egyház, melynek tagjait így kell óvni az evangéliumtól! Ez bizonyos! De tanulhatnánk mi is ebből valamit. Mikor egyszerre annyi ezerral apad a reformátusok száma, talán nálunk is felférne egy is lelkiismeretesen vett cura pastoralis. Hiszen talán jogunk sincs csodálkozni azon, ha katolikus atyánkfiai félnek a vasárnapi iskolától, mikor a mieink is úgy irtóznak tőle sok helyen”.

A nagykárolyi egyházmegye Lelkész-egyesületi köre a múlt hét folyamán Nagykárolyban értekezletet tartott, amelyen elhatározták, hogy a Kálvineum javára ünnepélyt *nem rendeznek*, hanem csatlakoznak a szatmári egyházak, illetve a szatmári egyházmegye által május hó folyamán Szatmáron rendezendő ünnepélyhez. — (Szeretnők gyászkeretben közölni ezt a hírt.)

Kálvineum-ünnep Aradon. Lapunk zártakor vesszük a hírt Aradról, hogy ott május hó 11-én nagy Kálvineum-ünnepre készülnek. Az ügynek lelkes híve maga a város polgármestere, Varjassy Lajos is, aki református ember. A hangversenyt a színházban tartják meg, melyen szabadelőadásra Arad város országgyűlési képviselőjét, gr. Tisza Istvánt kéri fel. A városi bizottság a színházat átengedte s az 50%-os helyáremeléshez is hozzájárult. A részletes programot, mihelyt megjelenik, mi is közölni fogjuk.

A debreceni református főgimnázium növendékei tanári felügyelet mellett nagyszabású s igen érdekes tanulmányi kirándulást tesznek a most reánk következő hűsvéti szünidő második felében az Aldunára. Indulás ideje április hó 9-én; útirányuk Szegeden át van tervezve. A Dunán nagyobb útat hajón szesznek meg s ellátogatnak Adekaleh szigetre, ez lesz a kirándulás végső pontja, honnan több megállóval, más úton fognak ismér visszatérni, április hó 14-ikére. Ezek a tanulmányi kirándulások igen hasznosak s a modern pedagógia épen ezért nagy súlyt helyez reájuk. Örömmel üdvözljük a mi legelső iskolánkat is a modern pedagógia útjain és sok áldást kívánunk tanulmányaikra.

Az érmelléki egyházmegye esperese, mint már jeleztük, egyhangú választás alapján Végh József érsemjéni lelkész társunk lett. Beiktatása a mostani tavaszi egyházmegyei gyűlésen fog megtörténni. Addig az esperesi teendőket Szathmáry Sándor érmihályfalvai lelkész, legidősebb tanácsbíró teljesíti.

Géressy Kálmán tankerületi főigazgató f. hó 16—20. napjain látogatta meg a debreceni főgimnáziumot s a legszebb eredményeket találva, teljes elismerését nyilvánította.

6 h 2v

Gergely Antal emlékfüzet. Lapunk szerkesztőjét igazi barátság fűzte a nagy mezőtúri lelkészhez. Ez a körülmény indította arra, hogy az elhunyt feletti emlékbeszédeket életrajzzal s más alkalmi dolgozatokkal kiegészítve, összegyűjtse és kiadja. Az emlékfüzetet Gergely Antal jól sikerült arcképe díszíti. Hívei, akik ismerték, barátai, akik szerették, már ezért is megszerezhetik a 44 lapnyi füzetet, melynek 60 fillérvnyi ára a mezőtúri helyi emlék és a kálvineumi Gergely-emlék céljaira szolgál. Az előállítási költségek fedezésére herceg Odescalchi Gyuláné Sajó-Vámosról 100 koronával járult, a többit a Debreceni Protestáns Lap fedezte, melynek kiadásában a kis munka megjelent.

Még egyszer a debreceni vasárnapi iskoláról. Megnyugvással olvastuk Csiky Lajos th. tanár úrnak egy rövid kis, inter parenthesim odavetett megjegyzésünkre vonatkozó szíves véleménynyilvánítását e lap múlt heti számában. Csak erre volt szükségünk. Ezt vártuk, hogy „leszögezhessük”, miszerint a debreceni teológia gyakorlati tanára nem ellensége, hanem barátja, sőt híve a modern belmisszióknak. És ezt a szórakozást ne vegye rossz néven a nagytiszteletű úr, egykori kedves tanárunk! Fájdalom, olyan időköt élünk, amikor nem csupán ajánlatos, de egyenesen sürgetően szükséges tisztába jönni azzal, hogy „ezeken a mesgyéken” ki van ellenünk és ki mellettünk? Azt mindenki könnyen megérti és méltányolhatja, ha az adott esetben épen a Csiky nagytiszteletű urambátyánk véleményét akartuk itt tisztába hozni. Igaz, hogy, mint cikkében jelzi, 34 éves tanári működését ismerve, e felől nem kételkedhetünk. Node, sosem hall jót az ember: Csiky nagytiszteletű úr panasolja, hogy többször próbálkozott Debrecenben sikra szállani egy-egy kis belmisszióval; a sikertelenség oka pedig nem ő benne keresendő, — úgymond. Ezért terelgette, azt hisszük, az ifjúságot a Patronázs és a fiatakorúak missziójához. Ez ellen nincs és nem is lehet semmi kifogásunk: csak újra kifejezzük, hogy ha már Debrecenben van egy mustármagnyi missziói munka, miért nem vesznek ebben is részt a teológusok? Hisz a nagytiszteletű úrnak is a belmisszió az első szerelme, nem a patronázs. Azt szeretnők tehát, ha a teológusoknak is a vasárnapi iskola lenne a kedvesebb, nem pedig a felekezeti korlátok alul kisiklott, sőt más helyeken egyenesen r. kath. jellegű patronázs. Ez pedig, mint a közölt számadatokból is látható, mégis csak a nagytiszteletű úr irányításától függ.

Protestáns Egyházbiszéde-tár. Az egymástán sűrűn következő ünnepek alkalmából jelentem, hogy Protestáns Egyházbiszéde táram 9 kötete néhány teljes példányban nálam kapható. Ára a 9 kötetnek 20 korona s részletekben is fizethető. Székács, Máday, Sárkány püspökök s más híres szónokok Győry Vilmos, Horváth Sándor, Lukácsfy, Garzó, Illyés, Czelder stb. beszédei jelentek meg benne. Margócsy József losonci ny. lelkész, érd. főesperes.

Országos leánynevelő egyesület. Szatmár megyében, Mátészalka körül indult meg a mozgalom, mely a leánynevelés ügyének a felkarolását és egy országos leánynevelő egyesület megalkotását vette célba. Régen érezzük már, hogy ezen a téren sokkal tartozik a magyar társadalom, hogy meglevő tanintézetekünk

kevesek, hogy a zárdák által nevelt nemzedék nem azok a derék magyar nők többé, akik a mi széttagolt társadalmunkat össze tudják tartani és a közélet, az országos politika miatt családi s közéletünkbe jutott mérge anyagot ki tudják küszöbölni. Ellenkezőleg azt kellett tapasztalunk, hogy még bajaink tetéződtek egy újabb nyomorúsággal, a családi meghasonlásokkal, a vallási fanatizmusnak a legbensőbb helyeken való elterjedésével. Vegyes házasságban élő híveink szomorúan tapasztalják, hogy róm. kath. leány gyermekük eretnek s elveszettek tartja a prot. nagyszüléket s magát az édes apát és megmentésükért a házi oltárnál vezekelnek s mindent rajongó felekezeti nézőpontból néznek. Itt az ideje, hogy a nővel többet gondoljunk, leányaink nevelésével többet foglalkozzunk és jövődjükről is okosabban gondolkozzunk. E tekintetben lesz a tervezett Országos Leánynevelő Egyesületnek magas hivatása. Ez érdekében hívott össze értekezletet főtiszteletű püspökünk, melyen az eszmét pártoló nagykarolyi egyházmegye esperese nt. Berey József csepei, Juhász László győriteleki és Leövey Miklós tunyogi lelkész urakon kívül a helybeli felső leányiskola igazgatója Koncz Aurélné, Nagy Gyula tanítónőképezdei igazgató, dr. Mitrovics Gyula volt miskolci felsőbb leányiskolai igazgató és dr. Ferenczy Gyula vettek részt. Az értekezlet, melyen főtiszteletű dr. Baltazár Dezső elnökölt, kimondta, hogy egy ilyen társadalmi mozgalom megindítását szükségesnek tartja, ennek érdekében országos agitációt kezd és az erdélyi egyházkerületet, mely az eszme megvalósítása érdekében már is a gyakorlati terepre lépett, melegen üdvözli. Az értekezlet előadójul dr. Mitrovics Gyulát, jegyzőjéül pedig Nagy Gyula tanítónőképző intézeti igazgatót választotta.

A gimnáziumi tanári fizetésekiegészítés ügye. A vallás- és közoktatásügyi miniszteriumban ezt az ügyet épen olyan késedelmezéssel kezelik most is, mint a múlt évben. Erre a járandóságra az egyházkerületi pénztár 1911. évben több, mint 4000 koronát fizetett reá. A püspök úr ömeltósága már 1911 október 30-án jelezte a miniszteriumnak, hogy a fedezet elfogyott, azonban erre a püspöki megkeresésre az az igen téves válasz érkezett a miniszteriumtól (kelt 1911 nov. 24-én 133.870. sz. a.), hogy nemcsak deficit nem lehet, sőt 444 K 39 fillér fölösleggel kell zárulnia a számadásnak. Erre a teljes tájékoztatásra valló számítástételre a számadás derekasan rácafoltt, mert a 4074 K 30 filléres deficittel záruló számadást a vallás- és közoktatásügyi miniszterium immár jóváhagyta s megengedte, hogy a deficit az 1912. évi első félévi átalány terhére szomolassék el. Arról azonban nem gondoskodott, hogy ha ez az átalány emiatt is, de még inkább a kiegyesítesek emelkedése miatt is időközben el talál fogyni, mi történjék. Sajnos, hogy már a március havi járandóságok kifizetése után teljesen elfogyott a készlet, sőt újabb deficit (túlköltés) állott elő. Erről a pénztári hivatal felterjesztette a ft. püspöki hivatalhoz a szükséges jelentést, de ha a miniszteriumban nem sietnek az elintézésrel, vagy ismét téves számítástételhez jutva, azt hiszik, hogy még mindig kell lenni fedezetnek: bekövetkezik az a sajnos állapot, hogy pénz hiányában az egyházkerületi pénztár ápril hóra már nem tudja kiszolgáltatni a

járandóságokat. Hát ez az érdekelt tanár urakat bizonyára nem fogja kellemesen érinteni.

A Szilágyszolnoki e. m. Kálvin-Szövetség március 5-én Zilahon rendkívüli közgyűlést tartott *dr. K. Tompa Arthur* földbirtokos és *Zsigmond Károly* szilágyszolnoki lelkész elnöksége alatt, melyen alapszabályait módosította, egyben 4 körre osztva be a működési területét. E gyűlésre, melyen *K. Nagy Elek* esperes, *Kaisler Sándor* árvaszéki elnök, *Tarpay Miklós* főszolgabíró, *Kincs Gyula* főgimnáziumi igazgató s mintegy 20 lelkész, főként a fiatal gárdából jelent meg, meghívták *Pálóczi Horváth Zoltán* országos ügyv. titkárt is, aki ismertette a Kálvin-Szövetség megalakulásának alapjait s vezérfonalait. Ismertette a szövetség eddigi működését, különösen kiemelve a Kálvin jubileumon való részvétel és a múlt évi Presbyteri Világszövetségi gyűlések jelentőségét s nevezetes hatásait. Ismertette azokat a jelentőségteljes közleményeket, amelyek a külföldi lapokban azóta megjelentek. Ezzel kapcsolatban e helyen közöljük, hogy a Presbyteri Világszövetség angol emlékkönyve már megjelent, a *magyar emlékkönyv* összeállításán most dolgoznak s rövid idő alatt elhagyja a sajtót s úgy megrendelőknek, mint az alapító és rendes tagoknak szét fog küldetni. A szövetségnek a budapesti és debreceni egyház örökös tagjai, 42 alapító s mintegy 1200 rendes és segítő tagja van. Mintegy 15 fiókszövetség van már működésben, köztük különösen az ujesanálói és felső-mérei igen szépen fejlődnek s hasznos munkát végeznek.

Bőjti istentisztelet. A debreceni ág. evang. imaházban a bőjti időszak minden szerdáján, délután 3 órakor bőjti istentisztelet van.

Március 15-iki ünnepély egy fogházban. Megható dologról ír egy aradi lap. Az ottani törvényszéki fogházban a rabok, Szakolczay Lajos ügyész engedelmével, március 15-iki emlékűnnepet rendeztek. Egy szerencsétlen, letartóztatott tanító tartott ünnepi beszédet: elénekelték a Himnuszt s több értelmes rab szavalt. Végül maga az ügyész is tartott egy kis rövid buzdító beszédet a rabokhoz. Persze az egész kis ünnepély zártkörű volt.

Adomány. Gróf Tisza István a „Gergely Antal emlékalap” javára 1000 (ezer) koronát adományozott s az összeget el is küldötte *dr. Baltazar Dezső* püspök kezéhez.

Megbűntetett fanatizmus. A csehországi Trautenau mellett egy kis faluban a róm. kath. lelkész a szószékről olyanformán izgatott a halotthamvasztás ellen, hogy tizenegy polgár nevét felolvastva, kérte hűveit, hogy ezek lelkiüdvéért imádkozzanak, mert be akarják hozni a halotthamvasztást. A lelkészt a hatóság, az osztrák hatóság 3 napi elzárásra ítélte.

Személyi változások. Főtiszteletű püspök úr a következő segédlelkészeket helyezte el újabban: Oláh István s. l. Debrecenbe; Horváth Sándor s. l. Hegyközülakra; Egey István s. l. Köröskisjenőre; Nyerges Ferenc s. l. Nyirgyulajra; Réthy László Nyirpazonyba; Földessy József s. l. Debrecenbe.

Államsegély az oláhoknak. Még le se hűlt a felháborodásunk a nagyváradai szemináriumi oláh diákbotrány miatt, már is újabb meglepetés ér bennünket. Ezúttal nem az oláhok törtek borsot minden jóérzésű magyar ember orra alá, hanem a magyar államhatalom letéteményese, a kormány felemelte ugyancsak a nagyváradai görög keleti egyházmegye államsegélyét. Eddig kaptak 12 ezer koronát, ezután kapni fognak 29 ezer koronát. És mi mégis méltatlankodunk az oláhok vakmerősége miatt.

Rövid hírek. A magyarországi református egyház konventje idáig, részben a Cunard-féle kivándorlási alaphoz, részben a Hitelbanktól vett kölcsönök címén mintegy másfél millió korona áldozatot hozott az amerikai magyar református egyházak segítségére. — A debreceni népkonyha a tél folyamán naponta 600 embernek adott ebédet. — Bázselben kötelezőleg kimondták a halotthamvasztás behozatalát. A földbe csak kivételesen temetnek ezután. — Amerikában, Kolumbia államban a „Jézus szent szíve” ünnep nemzeti ünnep. — A római katolikusok „Egyházi közlönye” az ág. evangélikusokat „Luther rajongói”-nak titulálja. — Budapesten a Józsefvárosban új plébániát szervez a főváros. — Bécsben kétszázezernél több magyar él. — A fővárosban az Erzsébet- és Terézvárosban épülőfélben levő református templom részére *dr. Lánchy Leó* 15 ezer koronás orgonát ajándékozott. — 17 év alatt, mióta Kossuth Lajos meghalt, Magyarországon 67 szobrot emeltek neki. Ez a szám páratlanul áll a maga nemében; ennyi szobra nincs a világon senkinek.

Szerkesztői üzenetek.

Többeknek. Körülbelül 25—30 nagyobb egyház lelkészi hivatalához kérdést intéztünk, még január hóban az egyház múlt évi statisztikai s különösen hitéleti adatai iránt. Választ kaptunk 5—6 helyről; s akik válaszoltak, azok egy vagy más úton érdeklődtek tudósításaik közlésének elmaradása felől. Im e kérdezősködésekre most egy csapással azt feleljük, hogy a tudósítások, melyekkel „Egyházi élet” című rovatunkat akartuk életképessé tenni, ezért maradtak el, mert csak igen kevés tudósítás jött be (pedig igyekeztünk a fiatalabb lelkészeket kérni inkább); a hosszas várakozás miatt pedig most már az aktualitás ephemere-értékű; még így is lehet, hogy később szemelvényeket fogunk közölni.

R. L. h.-lelkész. Cikkét nem küldjük vissza, mert nem indokolja ezt a visszavonást. Mi pedig ragaszkodunk ahhoz, hogy alkalmas időben sorait közreadjuk.

Felelős szerkesztő: FERENCZY GYULA.

Szerkesztő helyettes: URAY SÁNDOR.

Pályázat.

a beregi református egyházmegyéhez tartozó tiszavídi református rendes lelkészi állásra. Jövedelem (konventi értékelés szerint):

1. Lakás belfölddel.
2. Kézpénz kongruával, stólán kívül 1833 korona 27 fillér.

6724

3. 23 kat. hold 988 négyszögöl szántó föld és temető-fű használata 388 korona.

A szántó föld adójának fele részét lelkész fizeti.

Köteles a megválasztandó lelkész az elődje által beigazolt befektetések aránylagos értékét egyházmegyei szabályzat értelmében visszatéríteni.

A megválasztott lelkész állását folyó évi július hó 1. (első) napján tartozik elfoglalni.

A törvényszerűleg felszerelt pályázati kérvények folyó évi március hó 26. (huszonhat) napjáig Sütő Kálmán espereshez Munkács (Postahely, Bereg megye) küldendő.

Kelt Debrecen, 1912 február 29.

Dr. Baltazár Dezső,
püspök.

Pályázat.

A biharvajdai református egyház pályázatot hirdet a megüresedett I–VI. osztályú vegyes iskola kántortanítói állására. Javadalom: az egyháztól 668 korona készpénzben, 5 hold 484 négyszögöl föld 80 korona, 4 legelő illetőség 12 korona értékben, 240 korona államsegély, 2 szobás lakás és kert. Pályázati kérvények folyó hó 30-ig alulírt iskolaszéki elnökhöz küldendők. Személyesen jelentkezők s orgonázni is tudók előnyben részesülnek.

Biharvajda, 1912 március 11.

Magyary Gábor,
reform. lelkész, iskolaszéki elnök.

Pilseni Sörház

Sternád Ferenc

Debrecen, Piac-utca Kossuth-u. sarkán.

Debreceni Első Takarékpénztár palotájában.

Modernül berendezett pince

Étterem és sörcsarnok.

Vidékiek találkozó helye.

Kitünő magyar és francia konyha.

Tisztán kezelt italok.

Valódi pilseni sör.

Figyelmes, pontos és előzékeny kiszolgálás.

Előre megrendelt társas ebéd és vacsora mérsékelt áron.

TELEFON 958.

Alapított 1851-ben.

DÁVIDHÁZY KÁLMÁN

elsőrangú könyvkötészete és diszműves üzlete
DÉBRECEN, Fűvészkert-utca 9.

Teljesen modern berendezésű üzlet. Megbízható s kifogastalan munkát készít mindennemű könyvkötészeti, diszműcikkben és börmunkákban.

Ima-, Énekeskönyv s más Egyházi műveket tömeges mennyiségben, versenyképes kivitelben és gyári áron.

**Anyakönyveket, tartós jó kötésben.
Szent Bibliát és emléklapokat
különleges diszkötésben jubileumokra.**

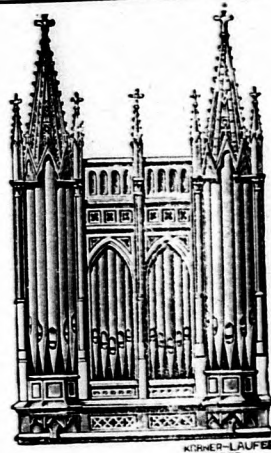
Aranykönyvek egyházak számára mely jótékony adományok nyilvántartására is alkalmas.

Kéziratok befoglalására táblákat, melyek a szószéken vagy temetéseknél előnyösen használhatók.

Iskoiák számára térképek és táblázatok felhuzását vászonra vagy papírra és ezeken kívül még számos e szakba vágó munkát.

Szükséglet esetén bármely cikkre nézve azonnal szolgálók, — számítások a különleges munkákhoz, — mint *Diszablák, Emléklap és aranykönyveken, rajzokkal, kívánatra izletes stílusban. levéltári okmánytartók.*

Csak első
díjakkal
kitüntetve.

A pécsi
orazágos
kiállításon
állami
aranyérem
mel kitün-
tetve.

Alapított
1907-ben.

Alapított
1897-ben

Angester József és Fia Pécs.

Orgona- és harmoniumgyár

A budapesti bazilika nagy orgonájának építője. Ajánlja kitünő hang- és erős szerkezetű légnymatu és elektromos berendezésű

Orgonákat

a legjutányosabb áruk mellett, művészi kivitelben. — Raktáron kitünő hangu

HÁRMONIUMOK minden nagyságban

Elektromos fújtató készülékek.

Arjegyzéket kívánatra ingyen küldünk.

Hegedüs és Sándor

protestáns irodalmi
könyvkiadóhivatalában
Debreczenben

ujabban megjelentek:

	Ara fizve	kötve
Barosa János , Gyászdalok ref. ének- vezérek használatára	K 2—	K 10—
Debreczeni Lelkészitár . IX. kötet .		
Eröss Lajos dr. , Református hit- tudomány (Dogmatika).	K 4—	K 6—
Jánosi Zoltán , Papi dolgozatok VI. k.	K 4—	K 6—
Lukácsy Imre , Egyházi beszédek . .	K 4—	
Mitrovics Gyula , Összegyűjtött Papi dolgozatok VI. kötet		K 7—
Peti Lőrincz , Egyházi beszédek II.	K 4—	K 6—
" " " " III.	K 4—	K 6—
" " " " IV.	K 4—	K 6—
Renan Ernő , Az evangéliumok és második keresztyén nemzedék . .	K 9—	
Renan Ernő , Az antikrisztus	K 9—	
" " Szent Pál, a keresz- tyénség eredetének története . . .	K 9—	

NOVOTNY ANTAL

harangöntőde és vasharanglábgyár
Temesvár, Gyárvaros.

Ajánlja magát több évi szavatolás mellett régi harangok újraöntésére, valamint új harangok és teljes harangsoportok előre meghatározott hangok utáni elkészítésére. Különösen ajánlja saját találmányu új modern átlukasztott

harangjait

melyek felső részükön a hege-dűéhez hasonló S alakú nyílásokkal vannak ellátva és azért erősebb, terjedelmesebb és mélyebb han-

gok, mint régi modoruak. Ily szerkezetű 327 kgros harang hangban egyenlő 467 kgros régi modoru haranggal. Ajánl továbbá fogatható vertvas-koronákkal, régi harangok lyet nekkel való újra szerelését és vertvas-harang állványokak. Költségvetések és képes árlapok díjmentesen szolgálhatnak - Az 1896 orsz. kiállításon milleniumi nagy érmmel kitüntetve.

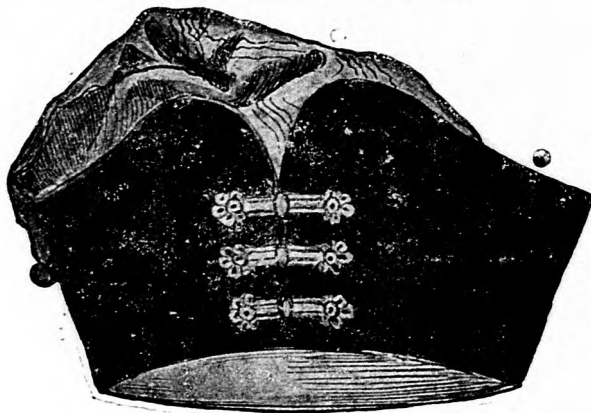
Szántó József

papi- uri és egyenruhakészítő

H ó d m e z ő v á s á r h e l y

10 korona darabja. Ha legalább annyi áldozatot hoz a lelkési kar minden tagja, hogy az egyenruhából a süveget viseli, már az is nagy lépés lesz az ORLE. által általános viselésre ajánlott egyenruha eszméhez.

A magyar ref. lelkési-kar új süvege.

Papi-ruha árjegyzéket bérmentve küldök!

Teljes
tisztelettel

Szántó József papi uri és
e g y e n r u h a
o s z a b ó . o